

УДК[336.745:336.76](477+061.1Європейський Союз)
**РОЗВИТОК РИНКУ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ
ПОГЛИБЛЕННЯ СПІВПРАЦІ З ЄВРОПЕЙСЬКИМ СОЮЗОМ**

*Лугова Марина Сергіївна, аспірантка кафедри міжнародних економічних відносин
Східноєвропейського університету імені Лесі Українки, тел. (095) 119-81-55,
e-mail: marinka.lugova@gmail.com*

Стаття присвячена дослідженню актуальної проблеми залучення іноземного капіталу в економіку України. У статті розглядаються особливості розвитку ринку іноземних інвестицій України в умовах співпраці з Європейським Союзом. Визначено поняття «ринку іноземних інвестицій». Здійснено аналіз інвестиційної діяльності України за останні роки, досліджено географічну структуру іноземних інвестицій та визначено роль Європейського Союзу у процесі формування ринку іноземних інвестицій України. Окреслено сучасні тенденції та проблеми розвитку ринку іноземних інвестицій в умовах євроінтеграції та визначено напрямки покращення інвестиційного клімату України.

Ключові слова: інвестиції, іноземні інвестиції, ринок іноземних інвестицій, інвестиційний клімат, європейська інтеграція.

1. Вступ

Необхідною умовою динамічного розвитку національної економіки, її ринкового реформування та здійснення якісних перетворень в економічній, соціальній та політичній сферах є забезпечення надходження капіталу та створення сприятливого режиму інвестування. Рівень інвестиційної активності в економіці та діяльності її суб'єктів значною мірою визначають темпи економічного зростання, конкурентоспроможність підприємств, ступінь розвитку країни в цілому.

Незважаючи на значне зростання капіталовкладень в економіку країни, їхній обсяг не забезпечує реальних потреб розвитку через обмеженість внутрішніх джерел таких ресурсів. Тому актуальною залишається проблема залучення прямих іноземних інвестицій. За цих обставин процес формування ринку іноземних інвестицій в Україні є надзвичайно важливим.

Дослідження ринку іноземних інвестицій завжди перебувало в центрі уваги економічної науки. Названі проблеми досліджували й аналізували такі науковці: О. О. Кахович розглядав особливості формування структурно-інвестиційної політики України; К. Паливода досліджував грошовий обіг як гальмо інвестиційної активності в Україні; Р. Р. Гудима аналізував стан інвестиційного клімату; В. С. Кравчук досліджував інвестиційний ринок та його проблеми розвитку; С. Рум'янцева визначала місце України на інвестиційному ринку; Р. В. Попельнюхов проводив аналіз інвестиційного клімату в Україні і т. д.

Незважаючи на те, що розвиток ринку іноземних інвестицій став предметом наукового дослідження багатьох науковців, деякі аспекти залишаються недостатньо дослідженими. Необхідність розробки наукових проблем зазначеного спрямування зумовили вибір теми дослідження, а також визначили коло дослідницьких питань.

Методологічну основу дослідження становлять описовий, порівняльний метод, статистично-аналітичний, наукові публікації вітчизняних та зарубіжних дослідників у сфері інвестиційної діяльності.

Метою даної статті є дослідження особливостей формування ринку іноземних інвестицій в умовах інтеграції до Європейського Союзу. Для досягнення поставленої мети необхідно виконати наступні завдання: визначити поняття «ринок іноземних інвестицій», проаналізувати залучення іноземних інвестицій в економіку України, визначити роль Європейського Союзу у формуванні інвестиційного ринку України, окреслити тенденції та проблеми розвитку ринку іноземних інвестицій України.

2. Результати дослідження

Розвиток ринку іноземних інвестицій є особливо важливим завданням у контексті трансформаційних змін економіки України, її структурної перебудови, інтеграції до Європейського Союзу. На сьогоднішній день ЄС – це найбільший іноземний інвестор України, що інвестує більше ніж США та Росія разом. Стосовно інвестиційного співробітництва слід зазначити, що Україна прагне стати територією європейських інвестицій. Тому створення сприятливого ринку іноземних інвестицій є одним з першочергових завдань.

Ринок іноземних інвестицій являє собою сферу обміну інвестиційного капіталу та інвестиційних товарів між економічними суб'єктами різних країн [4].

Згідно з визначенням вітчизняних науковців, інвестиційний ринок — це сукупність економічних та правових відносин, що складаються між інвесторами та/або учасниками інвестиційної діяльності щодо інвестиційних активів (корпоративних прав, фінансових інструментів, основних засобів, нематеріальних активів). Інвестиційний ринок також можна визначити як мережу інвестиційних інститутів, які реалізують контрактні відносини при операціях з інвестиційними активами через надання інвестиційних послуг[6].

Без інвестицій неможливе створення капіталу, забезпечення конкурентоздатності товаровиробників на зовнішніх і внутрішніх ринках. Світовий досвід показує, що залучення іноземного капіталу у вигляді прямих інвестицій має низку суттєвих переваг для приймаючої країни порівняно з іншими формами економічного співробітництва. Прямі іноземні інвестиції – це дещо більше ніж просто фінансування економіки, хоча саме воно є конче необхідним для України. Прямі іноземні інвестиції є способом підвищення продуктивності й технологічного рівня вітчизняних підприємств [2].

Надходження іноземних інвестицій в економіку України відображені у рисунку 1.

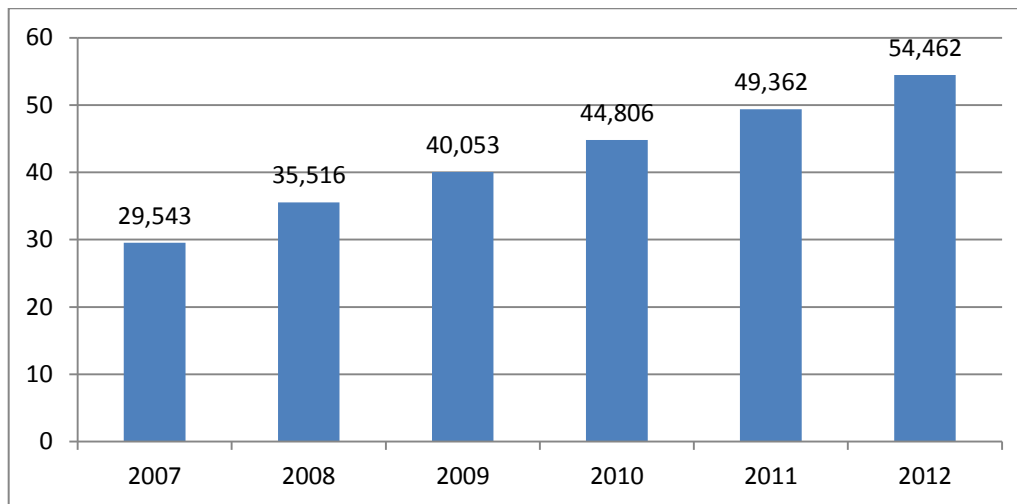

Рисунок 1. Надходження прямих іноземних інвестицій в Україну, млрд. дол. США (2007-2012 роки).

Складено за: [1]

Аналізуючи дані рис. 1, слід відзначити позитивну динаміку надходження іноземних інвестицій. Обсяг внесених з початку інвестування в економіку України прямих іноземних інвестицій (акціонерного капіталу) на 31 грудня 2012 р. становив 54462,4 млн. дол. США, що на 8,2% більше обсягів інвестицій на початок 2012 р., та в розрахунку на одну особу населення складає 1199,3 дол. У 2012 р. в економіку України іноземними інвесторами вкладено 6013,1 млн.дол. США прямих інвестицій (акціонерного капіталу).

На підприємствах промисловості зосереджено 17166,7 млн.дол. (31,5%), у т.ч. переробної – 14078,7 млн.дол., добувної – 1548,4 млн.дол., з виробництва та розподілення електроенергії, газу та води – 1539,7 млн. дол. У підприємства металургійного виробництва та виробництва готових металевих виробів унесено 6157,0 млн.дол. прямих інвестицій, виробництва харчових продуктів, напоїв і тютюнових виробів – 3039,9 млн.дол., хімічної та нафтохімічної промисловості – 1325,8 млн.дол., машинобудування – 1154,7 млн.дол., виробництва іншої неметалевої мінеральної продукції – 1053,9 млн.дол.

У фінансових установах акумульовано 16105,6 млн. дол. (29,6% загального обсягу) прямих інвестицій, в організаціях, що здійснюють операції з нерухомим майном, оренду, інжиніринг та надання послуг підприємцям, – 9058,5 млн.дол. (16,6%), у підприємствах торгівлі, ремонту автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку – 6003,0 млн.дол. (11,0%) [1].

Інвестиції надійшли зі 130 країн світу. До десятки основних країн-інвесторів, на які припадає понад 82% загального обсягу прямих інвестицій, входять: Кіпр – 15075,5 млн.дол., Німеччина – 7432,7 млн.дол., Нідерланди – 5040,8 млн.дол., Російська Федерація – 3706,1 млн.дол., Австрія – 3300,7 млн.дол., Велика Британія – 2396,0 млн.дол., Віргінські

Острови (Брит.) – 1805,7 млн.дол., Франція – 1796,8 млн.дол., Швеція – 1578,6 млн.дол. та Швейцарія – 1085,1 млн. дол (див. Табл. 1.).

Таблиця 1. Розподіл прямих інвестицій (акціонерного капіталу) в Україну за основними країнами-інвесторами

	Обсяги прямих інвестицій на 01.10.2012 (млн.дол. США)	У % до підсумку
Усього	52 673,8	100,0
у тому числі		
Кіпр	15 075,5	28,6
Німеччина	7 432,7	14,1
Нідерланди	5 040,8	9,6
Російська Федерація	3 706,1	7,0
Австрія	3 300,7	6,3
Велика Британія	2 396,0	4,5
Віргінські Острови (Брит.)	1 805,7	3,4
Франція	1 796,8	3,4
Швеція	1 578,6	3,0
Швейцарія	1 085,1	2,1
Італія	1 045,0	2,0
США	975,7	1,9
Польща	878,7	1,7
Інші країни	6 556,4	12,4

Джерело: [1]

Аналізуючи дані Таблиці 1, слід відзначити, що частка країн ЄС є домінуючою у загальному обсязі іноземних інвестицій і становить 78,9% загального обсягу акціонерного капіталу(див. Рис. 2). Це фактично робить ЄС найбільшим донором економіки України. На основі наведених даних у рис. 2 протягом 2007–2012 років спостерігається чітка тенденція до щорічного збільшення обсягу іноземних інвестицій з країн ЄС.

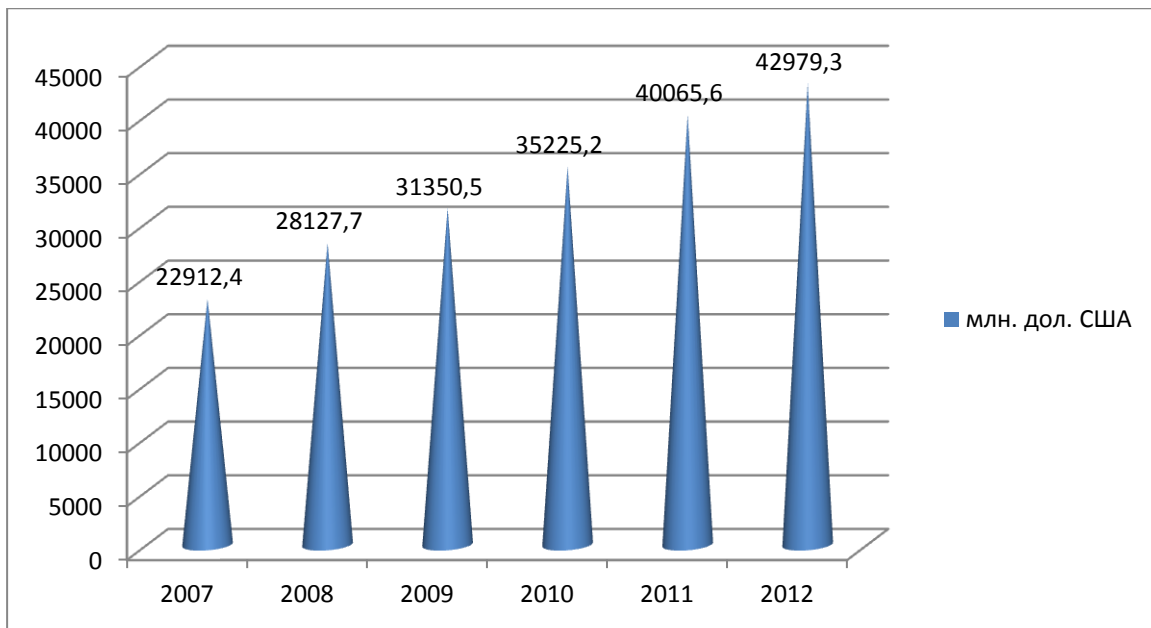

Рис 2. Прямі іноземні інвестиції з країн ЄС (2007-2012 рр)

Складено за: [1]

Значні обсяги прямих інвестицій з країн ЄС зосереджено на підприємствах промисловості (23,8%). Серед галузей переробної промисловості суттєві обсяги інвестицій внесено в металургійне виробництво та виробництво готових металевих виробів, харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів. Також інвестиційно привабливими є підприємства фінансової діяльності (19,6%) та організації, що здійснюють операції з нерухомим майном, оренду, інжиніринг та надання послуг підприємцям (9,3%)[10]

Незважаючи на те, що країнам ЄС належить першість у припливі прямих іноземних інвестицій в українську економіку, структура таких інвестицій недостатньо сприяє поліпшенню економічної інтеграції України та ЄС. Так, станом на кінець 2012 р. значна частка інвестицій з ЄС надійшли з п'яти країн: Кіпру, Німеччини, Нідерландів, Австрії та Великої Британії. Вітчизняні експерти приділяють значну увагу інвестиційній взаємодії з Кіпром, Німеччиною, Нідерландами, оскільки розглядають ці країни як ефективний механізм інтеграції України в європейський економічний простір. Впливаючи на соціально-економічні процеси в ЄС, зазначені країни можуть взяти на себе історичну відповідальність за його східний вектор, підтримуючи таким чином Україну на шляху інтеграції в європейську спільноту. [5]

З країн Центральної та Східної Європи – членів ЄС за всі роки надійшло в Україну 6,7% усіх надходжень з ЄС–27. Вважається, що лідируюча роль Кіпру у списку інвесторів пояснюється тим, що більша частина інвестицій з цієї країни є, насправді, коштами українських та російських власників, виведеними до цієї країни з метою зменшення

оподаткування та захисту від негативних політичних впливів. Між тим, варто наголосити, що цей процес триває навіть після вступу Кіпру до складу ЄС.

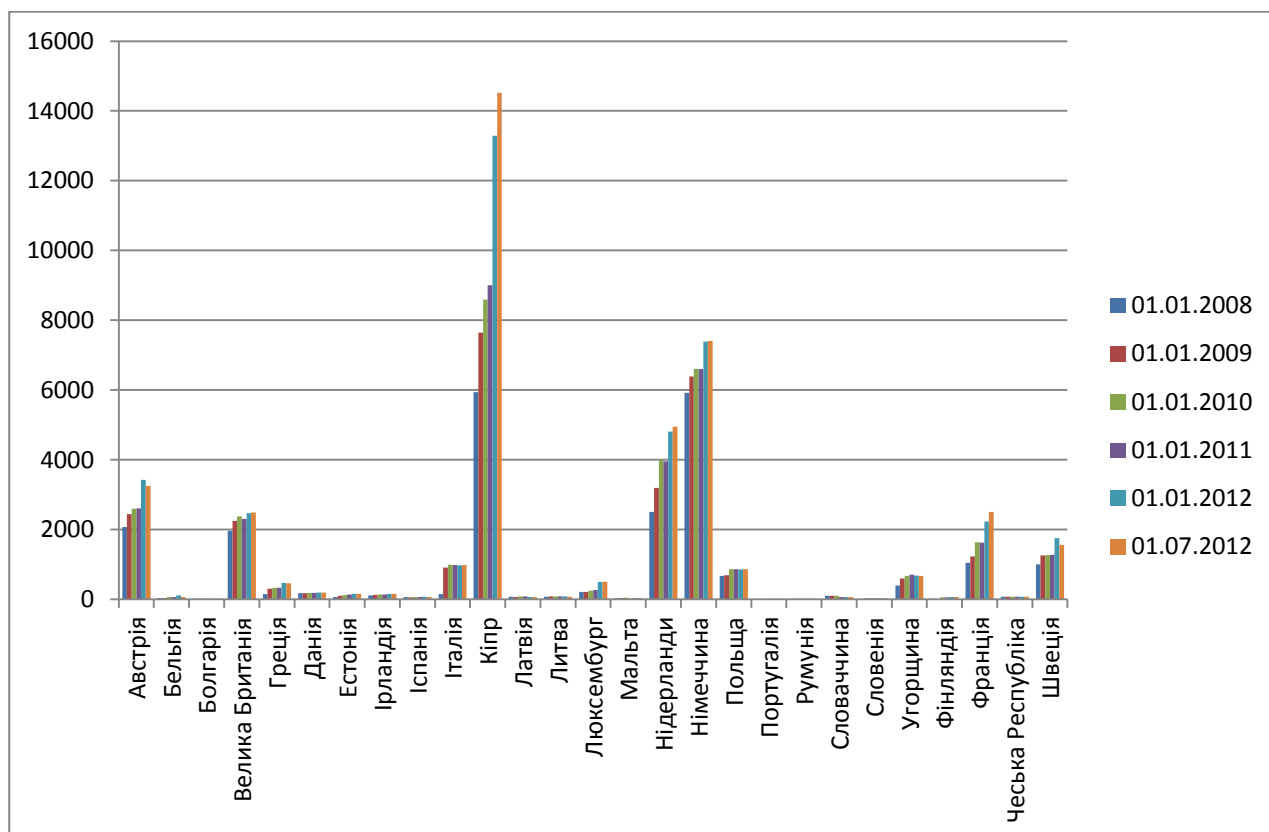

Рисунок 3. Розподіл прямих іноземних інвестицій з країн ЄС по країнам (2007-2012 роки)

Складено за: [1]

З 2004 року Україна розпочала співпрацю з Європейським інвестиційним банком (ЄІБ), яка спрямована на отримання можливості залучення в економіку довгострокових фінансових ресурсів банку для реалізації важливих інфраструктурних, енергетичних, природоохоронних та інших інвестиційних 51 проектів загальнодержавного значення.

Обсяг прямих інвестицій (акціонерного капіталу) з України в економіку країн світу на 31 грудня 2012 р. становив 6481,9 млн.дол., у т.ч. у країни ЄС – 6046,0 млн.дол. (93,3% загального обсягу), у країни СНД – 340,6 млн.дол. (5,2%), в інші країни світу – 95,3 млн.дол. (1,5%) (див. Рис.4). Прямі інвестиції з України здійснено до 49 країн світу, переважна їхня частка спрямована до Кіпру (89,6%), Латвії, Польщі, Грузії та Віргінських островів [1]. Європейська інтеграція українських інвесторів на інших географічних напрямках відбувається вкрай повільно. Така асиметричність руху капіталу є природною, зважаючи на неспівставність фінансової потужності європейських та українських фінансових та виробничих компаній, проте не може не вести до втрати Україною ініціативи у формуванні

зовнішньоторговельної спеціалізації компаній, що й позначається на товарній структурі взаємної торгівлі [7].

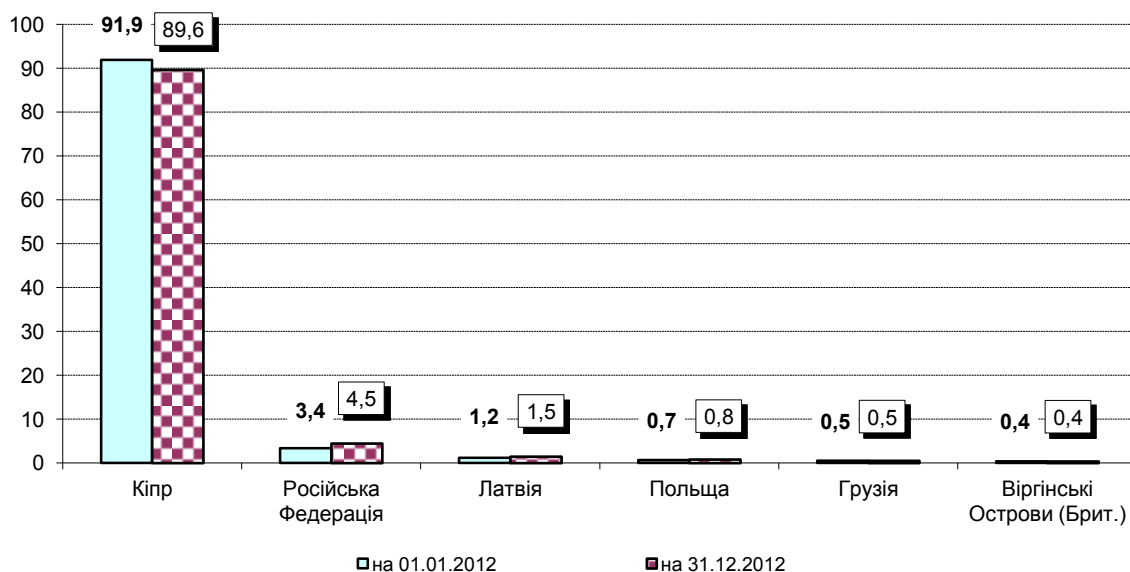

Рисунок 4. Розподіл прямих іноземних інвестицій (акціонерного капіталу) з України за основними країнами інвестування (у% до загального обсягу)

Джерело: [1]

Можна відзначити формування визначених тенденцій, що якісно характеризують розвиток ринку іноземних інвестицій в умовах євроінтеграції:

- орієнтація спільних підприємств на виробництво товарів, якими світові ринки практично насичені, і на сферу послуг;
- реалізація спільних інвестиційних проєктів, як правило, на двосторонній основі;
- обмеженість західних партнерів відносно великих інвестицій зумовлено відсутністю надійних гарантій відносно їхнього захисту;
- активність малих іноземних фірм, орієнтованих на швидке обертання невеликого капіталу або на вигоду від разових операцій;
- нерівномірність розподілу за галузями та регіонами України, зосередженість їх у промислових центрах України;
- велика частка майнових внесків іноземних інвесторів у загальних обсягах інвестицій, слабе використання механізмів фінансового ринку для інвестування [8].

Вигідне географічне розташування, високий освітній рівень населення, гарна науково-технічна база та низький рівень оплати праці, роблять Україну ідеальною базою для підприємств, що орієнтуються на західно- та центральноєвропейські ринки збуту та створюють сприятливий інвестиційний клімат. Однак іноземний капітал поки що не

поспішає в Україну. Наразі країна має достатньо невисокі кредитні рейтинги, і цей факт зупиняє багатьох європейських інвесторів від вкладення коштів в економіку України.

Тому в умовах поглиблення співпраці з Європейським Союзом актуальним стає завдання підвищення привабливості української економіки для іноземних інвесторів та реальної конкуренції за інвестиції з економіками сусідніх держав. Конкуренції, головними інструментами якої є реальне, а не декларативне покращення інвестиційного клімату, зменшення бюрократичних процедур, спрощення регуляторно-реєстраційних вимог та вжиття радикальних заходів щодо дієвого захисту інвестицій.

Захист інвестицій залишається одним із найпроблемніших елементів інвестиційного клімату – сфери, в якій державним органам так і не вдалося досягти якогось помітного поступу.

Ефективне використання інвестиційних можливостей ЄС відповідно до визначеної стратегії розвитку економіки України є запорукою досягнення сталого економічного зростання й соціального добробуту, забезпечуючи високі щорічні темпи зростання ВВП в Україні. Високі темпи зростання ВВП мають супроводжуватися глибокими якісними перетвореннями, реалізацією завдань сталого розвитку, що визначається світовим співтовариством, як стратегія існування у XXI столітті. Немає сумніву, що Україні необхідно якомога швидше активізувати процес інтеграції до ЄС, але це може статися за умови реалізації широкомасштабних політичних, економічних та соціальних реформ.

3. Висновки

Таким чином, розвиток ринку іноземних інвестицій відіграє важливу роль у становленні та розвитку економіки України та поглибленні співпраці з ЄС. Проведена оцінка результатів інвестиційної діяльності свідчить, що Україна залишається і досі привабливою для інвестицій, активно залучає іноземний капітал. ЄС є основним донор економіки країни. Але структура іноземних інвестицій України не є досконалою, а розвиток ринку іноземних інвестицій України гальмується низкою проблем, які потребують нагального вирішення. Тому підвищення привабливості української економіки для іноземних інвесторів стає актуальним питанням.

4. Перелік використаних джерел

1. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>
2. Заярна Н.М., М.М. Чиковська. Стан та проблеми іноземного інвестування в Україні / Н.М. Заярна, М.М. Чиковська // Науковий вісник НЛТУ України. – 2010. – № 20. – С.162–164.
3. Майорова Т.В. Інвестиційна діяльність: Навч. посіб. – К.: ЦУЛ, 2003. – 376 с

4. Международный финансовый рынок : учеб. пособие / под ред. В.А. Слепова, Е.А. Звоновой. – М. : Магистр, 2009. – 543 с.
5. Місяць Т. Динаміка та характерні особливості інвестиційного співробітництва України та ЄС у контексті економічної кризи [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/JEE/ua/2011_1/jee-1-ua/01M_ua.pdf
6. Москвін С. Інвестиційний ринок України та проблеми його державного регулювання / С. Москвін // Україна фінансова. Інформаційно-аналітичний портал Українського агентства фінансового розвитку [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://www.ufin.com.ua/analit_mat/gkr/119.htm
7. Найко А. В. Залучення іноземних інвестицій в Україну: проблеми та перспективи у світілі сучасних реформаційних процесів [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.newland.com.ua/pages/investment.php>
8. Паливода К. Проблеми формування та використання інвестицій в сучасній економіці України / К. Паливода // Банківська справа. – 2007. – №4. – С.73-81.
9. Пересада А.А. Інвестиційний процес в Україні : навч. посіб. / А.А. Пересада. – К., 1998. – 392 с
10. Старостенко Г. Г. , Подсядло Л. П. , Квасницька Р. С. Сучасні форми та перспективи співробітництва України з державами Європейського Союзу [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/NacGosp/2009/Starostenko_Podsyadlo_Kvasnuzka.pdf

5. АНОТАЦІЯ АНГЛІЙСЬКОЮ МОВОЮ

Lugova Maryna The development of foreign investment market of Ukraine in context of strengthening cooperation with European Union The article is devoted to the research of the actual problem of attracting foreign capital in Ukraine. The article deals with the peculiarities of the foreign investment market of Ukraine within cooperation with the European Union. The concept of "foreign investment market" is determined. The analysis of investment activity in Ukraine in recent years is performed, geographic structure of foreign investment and the role of the EU in the foreign investment market of in Ukraine shaping is characterized. Current trends and challenges of the foreign investment market within European integration are outlined. Areas for improvement of the investment climate in Ukraine are identified.

Keywords: investment, foreign investment, foreign investment market, investment climate, European integration.